

מחודדים

ת"ר ושנתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפ"ך (קידושין ל.)

סיכומי דף היומי

מערכת: 073-249-0403
sikumhadaf12@gmail.com

לע"נ
הגה"ח ר' פינחס רוזנבוים זצ"ל
בהרה"ח ר' בנימין ביינוש זצ"ל

גליון
177

שבת קודש פר' יתרו - כ' שבט תש"פ

דף מ"ג ע"א

הסבו לאכול פת - אחד מברך לכולם. ושתיית יין - לרבי יוחנן דינה כפת, שאם הסבו אחד מברך לכולם, ואם לאו כל אחד מברך לעצמו. ולשיטת רב, ללשון ראשון גם כשישבו בלא הסיבה אחד מברך לכולם, וללשון שני גם אם הסבו כל אחד מברך לעצמו.

כיצד סדר הסיבה? אורחים נכנסין ויושבין על גבי ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם, הביאו להם מים כל אחד נוטל ידו אחת, כדי לקבל בה כוס ששותה לפני המזון. בא להם יין, כל אחד מברך לעצמו (ואפילו לרב בלשון ראשון שייך א"צ הסיבה, כיון שסופן לעקור מכאן ולהסב במקום אחר, אין זה קבע). עלו על המטות והסבו, ובא להם מים, אע"פ שכל אחד נוטל ידו אחת, חוזר ונוטל שתי ידיו, שצריך לאכול בשתייהן. בא להם יין, אף על פי שכל אחד ברך לעצמו, צריכין עוד ברכה, לפי שכוס ראשון לא היה במקום סעודה, ואחד מברך לכולם. (ואפילו לרב בלשון שני שאין הסיבה מועיל ליון, שמתוך שמועיל הסיבה לפת מועיל גם ליון).

בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו - הואיל ואין בית הבליעה פנוי, ואין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע.

הנוטל ידיו תחלה במים אחרונים - הוא מזומן לברכת המזון, אפילו אם יש מי שחשוב ממנו.

מאימתי מברכין על הריח? משתעלה תמרתו, ואע"פ שעדיין לא הריח, הואיל ודעתו להריח, וכמו שמברכין על הפת קודם אכילתו.

י"א שכל המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים - חוץ מ'מושק' שהוא מן חיה, ומברכין עליו בורא מיני בשמים. ונדחו דבריו, ולמסקנא אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על עץ שהוא עצמו מריח בלא שריפה, כגון עץ אפרסמון של בית רבי ושל בית קיסר, ועל ההדס שבכל מקום, אבל על מוגמר מברכים בורא מיני בשמים.

רב יהודה היה מברך על שמן אפרסמון - 'בורא שמן ארצנו', לפי שארץ ישראל חביבה עליו. ושאר בני אדם מברכין עליו 'בורא שמן ערב'.

על 'קושט' - מברכין בורא עצי בשמים, אבל לא על השמן שבו הוא טמון. וי"א שגם על השמן שהוא טמון בו מברכין בורא עצי בשמים, אבל לא על שמן שטחנהו בו. וי"א שגם על שמן שטחנהו בו.

דף מ"ג ע"ב

על 'סמין' - מברכין בורא עצי בשמים. וכן על שבולת נרד, שהגעבולין קרויים עץ. **על חבצלת השרון** - הגדל בגינה מברכין בורא עצי בשמים, ועל הגדל בשדה בורא עשבי בשמים. **על עשב הנקרא 'סיגלי'** - מברכין בורא עשבי בשמים.

המריח מן האתרוג או מן החבוש, מברך: ברוך שנתן ריח טוב בפירות.

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבין, אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות, להתנאות (ליהנות) בהן בני אדם.

מנין שמברכין על הריח? שנאמר: 'כל הנשמה תהלל י'ה', איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, זה הריח.

עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבונן.

'את הכל עשה יפה בעתו' - מלמד שכל אחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו, כדי שלא יחסר העולם אומנות.

אל יצא אדם יחידי בלילה - לאדם אחד היוצא בלילה השד נראה ומזיק, לשנים נראה ואינו מזיק, ולשלושה אינו נראה כל עיקר. היה יחידי ויש אבוקה בידו, הרי הוא כשנים (הוא עם האבוקה). ואם יש ירח, הרי הוא כשלושה שאין המזיק נראה לו כלל.

נוח לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים - שנאמר בתמר 'היא מוצאת וגו'', ולא אמרה בפירוש אלו משל יהודה הן, אלא אם יודה יהודה, ואם לאו תישרף.

הביאו לפניו בסוף הסעודה שמן לטוך ידיו להעביר את הזוהמא, והדס להריח - לבית שמאי מברך על השמן ואח"כ על ההדס, ולבית הלל מברך על ההדס ואח"כ על השמן. רבן גמליאל הכריע כבית שמאי, לפי שהשמן זכינן לריחו ולסיכתו, והדס רק לריחו. לרבי יוחנן הלכה כר"ג, שהלכה כדברי המכריע. רב פפא אמר בשם רבא שהלכה כבית הלל, ולא היא, שלא אמרה רק כדי להישמט.

הביאו לפנייהם שמן ויין לאחר המזון - לבית שמאי אוחדו שמן בימינו ויין בשמאלו, מברך על השמן ואח"כ על היין. לבית הלל אוחדו יין בימינו ושמן בשמאלו, מברך על היין ואח"כ על השמן, וטח את השמן בראש השמש, ואם השמש תלמיד חכם טחו בכותל, שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם.

ששה דברים גנאי לתלמיד חכם:

- א. **אל יצא מבושם לשוק** - במקום שחשודים על משכב זכור. ודווקא בבגדו אבל בגופו מותר, שהזיעה מעבירו. ושערו י"א שהוא כבגדו וי"א שהוא כגופו. **ב. אל יצא יחידי בלילה** - משום חשד. ודוקא שלא קבעו לו רבו קביעות ללמדו בלילה, אבל אם קבע לו, בני אדם יודעים שלקביעותו הוא הולך. **ג. אל יצא במנעלים המטולאים** - ודוקא בטלאי על גבי טלאי, ובחלק העליון של הנעל, ובדרך, ובימות החמה, אבל בעקבו, או בביתו, או בימות הגשמים שהטיט מכסחו, מותר. **ד. אל יספר עם אשה בשוק** - אפילו היא אשתו או בתו או אחותו, שאין הכל בקיאים בקרובותיו. **ה. אל יסב בחבורה של עמי הארץ** - שמה ימשך אחריהם. **ו. אל יכנס באחרונה לבית המדרש** - שיקראו לו פושע.

ויש אומרים שגם לא יפסיע פסיעה גסה - שנוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם. ותקנתו שישתה כוס של קידוש בשבת בלילה. **ואל יהלך בקומה זקופה** - שהמהלך בקומה זקופה אפילו ד' אמות כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר 'מלא כל הארץ כבודו'.

יום א' פר' משפטים כ"א שבט תש"פ

דף מ"ד ע"א

הביאו לפני מליח ופת עמו - מברך על המליח ופותר את הפת, שהפת טפלה לו. וכגון בפירות גינורס שחשובים מן הפת.

כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופותר את הטפלה.

עיר אחת היתה לינאי בהר המלך - שהוציאו ממנה ששים רבוא ספלים מלאים חתיכות דג טונינא למאכל קוצצי תאנים מערב שבת לערב שבת. **אילן אחד היה לו בהר המלך** - שהורידו ממנו ארבעים סאה גזלות משלוש בריכות בחדש.

עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה - שהיו בה שמונים זוגות אחים כהנים נשואים לשמונים זוגות אחיות כהנות. ומסורא ועד נהרדעא בדקו חכמים ולא מצאו כזאת, חוץ מבנות רב חסדא שהיו נשואות לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא, והן היו כהנות והם לא.

אכל ענבים או תאנים או רמונים: לרבן גמליאל - מברך אחריהם שלש ברכות, שנאמר 'ארץ חטה ושעורה' וגו' 'ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם' וגו' 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך', והוא עולה בין על לחם בין על שבעת המינים הכתוב מתחילה, ו'ארץ' שהפסיק הענין, בא למעט לכוסס את החטה שאינו מברך אחריה ברכת המזון. **לחכמים** - מברך אחריהם ברכה אחת מעין שלש, לפי ש'ארץ' הפסיק הענין, ו'וברכת' עולה רק על לחם. **לרבי עקיבא** - אפילו אכל שלק של ירק והוא מזונו, כגון קלח של כרוב, מברך עליו שלש ברכות.

השותה מים לצמאו - לת"ק מברך שהכל. לרבי טרפון בורא נפשות.

כל שהוא מחמשת המינין - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. **וכל שהוא משבעת המינין** - בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

מה היא ברכה אחת מעין שלש? על חמשת המינים אומר: על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, רחם ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך, ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו, והעלנו לתוכה ושמחנו בה, כי אתה טוב ומטיב לכל, וחותרם על הארץ ועל המחיה. **ועל פירות העץ (של שבעת המינים)** אומר: על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו'. וחותרם, בבבל על הארץ ועל הפירות, ובא"י על הארץ ועל פירותיה.

רב היה חותם בראש חודש: ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים, ואין זו חתימה בשתים.

דף מ"ד ע"ב

י"א שעל ביצים ומיני בשר - מברך תחילה שהכל ואחריו בורא נפשות, אבל לאחר אכילת ירקות א"צ לברך. וי"א שגם לאחר ירקות מברך בורא נפשות, אבל לאחר שתית מים לא. וי"א שגם לאחר שתית מים מברך. וכן נהג רב אשי כשזכר.

כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו. ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון לאחריו - י"א להוציא ירקות, י"א להוציא מים, וי"א להוציא את המצוות שמברכין לפניהם ולא לאחריהם. ולבני א"י שמברכין בחליצת התפילין לשמור חוקיו, בא להוציא מיני ריח.

כל שהוא כביצה - ביצה טובה ממנו. ביצה מגולגלת טובה מששה כלים במדת לוג המלאים סולת, ביצה צלוייה טובה מארבע מדות, ועל ביצה מבושלת אמרו שכל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו, חוץ מבשר.

טחול יפה לשיניים וקשה לבני מעים - לפיכך כוססו ומשליכו. כרישין קשין לשיניים ויפין לבני מעים, לפיכך ישלקנו בקדירה הרבה שלא יצטרך לכוססו בשיניו, ויבלענו.

כל ירק חי - נוטל תואר הפנים. ודוקא בסעודה ראשונה של אחר הקזה.

לרבי יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות. וכל העושה כן אסור לספר הימנו, משום הריח. לאמימר ורב אשי מותר אפילו לאכול. למר זוטרא אסור לאכול, אבל מותר לספר עם מי שאכל.

כל קטן שלא גדל עד רביעית שלו - מקטין. ואפילו גדי שמן וטוב שווה זו. ואם גדל רביעית שלו מותר.

כל נפש משיב את הנפש - כלומר דבר חי הנאכל שלם, כגון דגים קטנים שגדלו כל צרכן, ואפילו קטנים מאד, אם אין דרכן לגדל יותר. וכן כל קרוב לנפש, שאוכל מן הבהמה קרוב לבית השחיטה במקום חיות שלה, משיב את הנפש.

כרוב טוב למזון ולרפואה, ותרדין לרפואה. ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה: כרוב, תרדין, מי סיסין, דבש, קיבה, הרת, ויותרת הכבד.

אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו. י"א רק בלי בשר, אבל כשמבשלה עם בשר השמן מכחיש כוחה. וי"א רק כשאין שותה אחריה יין, וי"א רק כשאין שולקה בעצים הרבה.

דג קטן מליח ממתית - ביום שבעה למליחתו, ביום י"ז, וביום כ"ז, וי"א בכ"ג. ודוקא כשצלוי במקצת, ולא שתה אחריו שחר, אבל אם צלוי לגמרי, או ששתה לאחריו שחר, לא.

השותה מים לצמאו מברך שהכל - ואם חנקתו חתיכת בשר, ושותה מים להעבירו, אינו מברך.

להלכה מברך על שתית מים לצמאו - מתחלה שהכל, ולבסוף בורא נפשות.

הדרן עלך כיצד מברכין

פרק שביעי - שלשה שאכלו

דף מ"ה ע"א

שלשה שאכלו כאחד - חייבין לזמן. שנאמר 'גדלו' לה' 'אתי' ונרוממה שמו יחדו, וי"א שנאמר כי שם ה' 'אקרא' 'הבו' גדול לאלקיניו.

אכל דמאי, ומעשר ראשון שנטלה ממנו תרומת מעשר, מעשר שני והקדש שנפדו, והשמש שאכל כזית, והכותי - מזמנין עליו. אבל אכל טבל, מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, מעשר שני והקדש שלא נפדו, והשמש שאכל פחות מכזית, והנכרי, אין מזמנין עליו.

נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהם.

כמה יאכל ויתחייב בזימון? ונפקא מינה שיכול להוציא אחרים ידי חובתן - לרבי מאיר עד כזית, לרבי יהודה עד כביצה.

העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך - שנאמר 'גדלו' לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. ואין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא - שנאמר 'משה ידבר והאלקים יענו בקול', בקולו של משה. ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא, ימעך הקורא קולו ויקרא.

שנים שאכלו כאחד ורצו לזמן - לרב מזמנין, ולרבי יוחנן אין מזמנין.

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאי ליחלק - אפילו למ"ד ששנים אם רצו מזמנין, לפי שמתחילה הוקבעו בחובה, וגדול המצווה ועושה.

השמש שהיה משמש על השנים - אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות, ואפילו למ"ד ששנים אם רצו מזמנין, ניחא להם שיבואו לידי חובה. אבל אם היה משמש על שלשה, אינו אוכל עמהם אא"כ נתנו לו רשות.

דף מ"ה ע"ב

נשים אם רצו מזמנות לעצמן, וכן עבדים מזמנים לעצמן. ואפילו למ"ד שנים אין מזמנין, שלשה נשים חשובין משני אנשים, כיון שיש שם דיעות. אבל נשים ועבדים ביחד, אם רצו לזמן אין מזמנין, משום פריצותא.

שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק - קוראין לו ומזמנין עליו. ואפילו למ"ד ששנים אם רצו מזמנין, כיון שמתחילה הוקבעו בחובה צריכים לזמן בשלשה.

וצריך שיהיה סמוך אצלם, שכשקוראין נברך עונה ברוך הוא - למר זוטרא לא אמרו כן אלא בשלשה, אבל בעשרה צריך לחזור ולישב עמהם. ולרב אשי לא אמרו אלא בעשרה, משום שתשעה נראין כעשרה, אבל בשלשה צריך שיבא אצלם, ששנים אין נראין כשלשה. והלכה כמר זוטרא, לפי שצריך להזכיר שם שמים, ולא אורח ארעא הוא בפחות מעשרה.

שנים שאכלו כאחת - מצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו, בין ברכת המוציא בין ברכת המזון. ודווקא כששניהם סופרים, אבל אחד סופר ואחד בור, סופר מברך ובור יוצא.

שלשה שאכלו כאחת, וגמרו השנים סעודתן ורוצין לזמן - דרך ארץ הוא שיהא האחד מפסיק סעודתו עד שיזמנו עליו עד ברכת הזן, וחוזר וגומר סעודתו. אבל אם גמר אחד, אין על השנים להפסיק בשביל היחיד, וימתין עד שיגמרו. ורב פפא עשה לפניו משורת הדין והפסיק הוא ועוד אחד לאבא מר בנו, כדי להחשיבו.

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן - ואפילו אם כולן שוין בחשיבותן, לא יתחלקו לברך כל אחד לעצמו.

אין זימון למפרע - שאם בירכו השלשה כל אחד לעצמו, אין יכולים לחזור ולזמן.

בא אחד מן השוק, ומצא שלשה שהיו מזמנין - אם מצאן אומרים 'נברך', אומר 'ברוך ומבורך'. ואם מצאן כשאמרו 'ברוך' עונה אמן.

העונה אמן אחר ברכותיו - בבונה ירושלים, שהוא סוף הברכות, הרי זה משובח, ובשאר ברכות הרי זה מגונה. אביי ענה אמן אחר בונה ירושלים בקול, כדי שישמעו פועלים שאין מברכין הטוב והמטיב, ויקומו. ורב אשי ענה בלחש, כדי שלא יזלזלו בברכת הטוב והמטיב.

דף מ"ו ע"א

בעל הבית בוצע - כדי שיבצע בעין יפה.

ומי מברך? לרב הונא - הבוצע. ולרבי יוחנן משום רשב"י אורח מברך, כדי שיברך בעל הבית. ומה מברכו? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם

הזה ולא יכלם לעולם הבא. ורבי הוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו, ואל יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם.

עד היכן ברכת הזמון, שצריכין להיות שלשה, וכשהן שנים לא יאמרוהו
- לרב נחמן עד נברך, ולרב ששת עד הזן, וכשהן שנים מתחילים בברכת הארץ.

בברייתא אחת אמרו שברכת הזמון פעמים שנים ופעמים שלשה, ובברייתא אחרת אמרו שלשה וארבעה - רב נחמן מיישב לשיטתו: ברייתא שאמרה שלשה וארבעה, כשהן שנים אומר שלש ברכות, הזן, ברכת הארץ, ובונה ירושלים. וכשהם שלשה מוסיפים ברכת הזמון. והטוב והמטיב אינה מן המניין שהיא מדרבנן. וברייתא שאמרה שנים ושלשה עוסקת בפועלים שכוללים בונה ירושלים בברכת הארץ. **רב ששת מיישב לשיטתו:** שנים ושלשה, כשהן שנים מברכים שני ברכות, שמתחילים מברכת הארץ, וכשהן שלשה מוסיפים ברכת הזמון שהיא מ'נברך' עד סוף ברכת הזן. והטוב והמטיב אינה בכלל שהיא מדרבנן, וברייתא שאמרה שלשה וארבעה סוברת שהטוב והמטיב מן התורה היא.

הזכחות שברכת הטוב והמטיב אינה מן התורה: א. שהרי פועלים עוקרים אותה. ב. שהרי פותח בה בברוך אע"פ שסמוכה לחברתה, ואין חותם בה בברוך. ג. שהרי עוקרין אותה בבית האבל. (לרבי עקיבא. ראה ע"ב).

כל הברכות פותח בהן בברוך וחותם בברוך - חוץ מברכת הפירות והמצוות שפותח ואינו חותם, שכולה הודאה אחת. וברכה הסמוכה לחברתה שחותם ואינו פותח, שכבר פתח בברכה ראשונה. וברכה אחרונה שבקריאת שמע, שאע"פ שק"ש מפסיק בינתים סמוכה לברכות שלפניה. בברכת הטוב והמטיב פותח בברוך ואין חותם בברוך, לפי שהיא מדרבנן וברכה בפני עצמה היא.

דף מ"ז ע"ב

בבית האבל - לת"ק אומרים (בברכה רביעית של ברכת הזמון) ברוך דיין האמת, וגם ברכת הטוב והמטיב. ולרבי עקיבא אומרים ברוך דיין האמת, ואין אומרים ברכת הטוב והמטיב. **מר זוטרא בירך בבית האבל בנוסח זה:** הטוב והמטיב א"ל אמת דיין אמת שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו, כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו, גודר פרוצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים.

שלשה שאכלו כאחד, ורצו שנים לברך, והפסיק השלישי את אכילתו כדי להצטרף לזימון, עד שגמר המברך ברכת הזן (לרב ששת), וחזר וגמר סעודתו, להיכן חוזר לאחר שיגמור סעודתו? ו"א שחוזר לראש והיינו לתחילת ברכת הזן, לפי שנתחייב מתחילה בזימון. ו"א למקום שפסק, והיינו לברכת הארץ כשאר יחיד.

מנהג הפרסיים בסעודה: כשהן שני מיטות, הגדול מסב בראש, ושני לו למעלה הימנו (לצד מראשותיו). וכשהם שלש, גדול מסב באמצע, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו (לצד מרגלותיו). ואם רצה גדול לדבר עם שני מראה לו ברמיזה. מים ראשונים מתחילין מן הגדול, ומביאים מיד שולחן שלפניו שלא יצטרך לשמור ידיו עד שגוטלין כולן. מים אחרונים מתחילין מן הקטן, ואין מסירין את השולחן מהגדול עד שמביאים מים לפניו.

אבל בברייתא אמרו סדר הסיבה: כשהן שתי מיטות, גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו, שאם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף. וכשהן שלש מיטות, גדול מסב בראש, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו. וראשון מספר עם השלישי, ואם רצה לספר עם שני יזקוף, ואל ישפיל את השני לפני קטן ממנו. **מים ראשונים מתחילין מן הגדול.** מים אחרונים, כשהם חמשה מתחילין מן הגדול, וכשהם יותר מתחילין מן הקטן, עד שמגיעים לחמישי וחוזרין ומתחילין מן הגדול.

ולמקום שמים אחרונים חוזרין - והיינו כשמגיעים לחמשה, לשם ברכה חוזרת. שהנוטל ידיו בתחילת חמשה אחרונים, הוא מזומן לברכה.

יום ד' פר' משפטים כ"ד שבט תש"פ

דף מ"ז ע"א

אין מכבדין לא בדרכים, ולא בגשרים, ולא בנטילת מים אחרונים. ואין מכבדין אלא בפתח הראוי למזוזה, כלומר בכניסת כל פתחים (גם של בית הכנסת ובית המדרש שאין בהם מזוזה), למעט דרכים ופרצות.

אין המסובין רשאים לאכול כלום עד שיטעום הבוצע. - רב ספרא דקדק בלשונו שאין רשאים 'לטעום', ואע"פ שאין חילוק בדבר, חייב אדם לומר בלשון רבו.

שנים ממתניין זה לזה בקערה, שלשה אין ממתניין. הבוצע הוא פושט ידו תחלה, ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו, הרשות בידו.

אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים. ולרב חסדא עד שיכלה מפי רוב העונים, שכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה.

אין עונין אמן חטופה (שקורין את האל"ף בחטף), ולא אמן קטופה (שאינו מוציא את הנו"ן בפה שתהא ניכרת), ולא אמן יתומה (שלא שמע הברכה רק שעונין אמן, ואינו יודע על איזה ברכה עונים), ולא יזרוק ברכה מפיו.

כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים - חטופה יתחטפו ימיו, קטופה יתקטפו ימיו. וכל המאריך באמן, מאריכין לו ימיו ושנותיו.

שנים שאכלו כאחד, וגמרו סעודתן, ובא שלישי לאכול - אם כשהיו מביאין לשנים דבר שחביב עליהם היו אוכלים, השלישי מצטרף עמהם לזימון.

י"א שעיקר בסעודה מברך, כלומר אחד מאותן שהיו בתחילת ההסיבה - ואפילו אם יש שם גדול ממנו. אבל להלכה גדול מברך אע"פ שהגיע לבסוף.

אכל דמאי מזמנין עליו - שאם היה רוצה מפקיר את נכסיו ונעשה עני והוא ראוי לו, שמאכילין את העניים ואת האכסניא (חיל המלך) דמאי. ולבית שמאי אין מאכילין.

מעשר ראשון שהקדימו לוי לכהן בעודן שבלים - מפריש ממנו תרומת מעשר ופטור מתרומה גדולה, שנאמר 'התרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר', מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. אבל אם הקדימו בכרי, שכבר חלה עליו רשות כהן, חייב בתרומה גדולה, שנאמר 'מכל מעשרותיכם תרימו'.

דף מ"ז ע"ב

מעשר שני והקדש שנפדו - אע"פ שנתן רק את הקרן ולא את החומש, מותרים, שאין החומש מעכב.

השמש שאכל כזית - מזמנין עליו, ואין אומרים שכיון שאכילתו שלא בקביעות אינו מצטרף.

אין מזמנין על עם הארץ.

מזמנין על הכותי - לאבוי כשהוא חבר, אבל סתם כותי אין מזמנין עליו שלא גרע מעם הארץ. ולרבה לא אמרו שאין מזמנין על עם הארץ אלא במי שאינו מעשר פירותיו, אבל על הכותי מזמנין, לפי שהוא מעשר, שהכותי מדקדק במה שכתוב בתורה.

כל מצוה שהחזיקו בה כותים - הרבה מדקדקין בה יותר מישראל.

איזהו עם הארץ: לרבי מאיר כל שאינו אוכל חוליו בטהרה, לחכמים כל שאינו מעשר פירותיו כראוי, לרבי אליעזר כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית ושחרית, לרבי יהושע כל שאינו מניח תפילין, לבן עזאי כל שאין לו ציצית בבגדו, לרבי נתן כל שאין מזוזה על פתחו, לרבי נתן בר יוסף כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה, ולאחרים אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ. והלכה כדבריהם. וי"א שמי ששומע שמעתתא מפיהן של חכמים וגורסם, חשוב כתלמיד חכם אע"פ שלא שימש ת"ח.

אכל טבל שחייב במעשר מדרבנן - כגון מעציץ שאינו נקוב, אין מזמנין עליו.

אכל מעשר שני והקדש שנפדו שלא כהלכתן - כגון מעשר שני שפדאו על אסימון שאין בו צורה, והקדש שחללו על גבי קרקע, אין מזמנין עליו.

לעולם אינו גר עד שימול ויטבול - ולפיכך גר שמל ולא טבל, אין מזמנין עליו.

נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהן. ואע"פ שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו, מ"מ עושין אותו סניף לעשרה.

תשעה ועבד מצטרפין לעשרה. רבי אליעזר נכנס לבית הכנסת והיו שם שמונה בני חורין ושני עבדים, ושחרר אחד והיו לו תשעה ועבד שמצטרפין. ודחה עשה של שחרור עבד, לפי שמצוה של רבים היא.

המשחרר עבדו עובר בעשה - שנאמר 'לעולם בהם תעבדו'.

לעולם ישכים אדם לבית הכנסת - כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו נותנין לו שכר כנגד כולם.

תשעה נראין כעשרה - מצטרפין. י"מ כשהן מכוונסים, שאין אדם מבחין בהן כל כך מתוך שהן יחד. וי"מ שכשהן מפוזרים נראים יותר כמרוכזין.

שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה - מצטרפין להיות כשלשה לזימון, וכגון רב חסדא ורב ששת.

דף מ"ח ע"א

קטן פורח, שהביא סימני גדלות ולא בא לכלל שנים - לרבי יוחנן מזמנין עליו. וכן אמרו בברייתא שקטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו, ושלא הביא שתי שערות אין מזמנין עליו, ואין מדקדקיין בקטן אם בא לכלל שנים או לא. אבל אין הלכה כן, אלא קטן היודע למי מברכין, מזמנין עליו.

תשעה אכלו דגן ואחד ירק - מצטרפין לעשרה. ואפילו שמונה או שבעה שאכלו דגן והשאר אכלו ירק, מצטרפין. ואם ששה אכלו דגן והשאר ירק, לרבי ירמיה מצטרפין, כיון שהן רוב, ורבי זירא נסתפק בזה שמה צריך רוב הניכר.

לעולם אינו מוציא לאחרים ידי חובתו בברכת המזון עד שיאכל כזית דגן. (ואע"פ שהאוכל כזית חייב לברך רק מדרבנן, נקרא מחויב בדבר ומוציא את אחרים. ואין דומה לקטן שהגיע לחינוך שאינו מוציא את הגדול, לפי שחייב חינוך מוטל על אביו ולא עליו). שמעון בן שטח הוציא את ינאי לאחר ששתה כוס יין, ולא הודו לו.

וכל זה להוציא את אחרים, אבל להצטרף, אפילו לא טבל עמהם אלא בציר, או שלא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת, או שאכל עלה ירק, או ששתה כוס של יין, מצטרף.

דף מ"ח ע"ב

משה תקן לישראל ברכת הזן - בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם ברכת הארץ - כשנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים - דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב - ביבנה תקנוה, ביום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, ותקנו לומר 'הטוב' שלא הסריחו 'המטיב' שניתנו לקבורה.

סדר ברכת המזון כך היא: ברכה ראשונה ברכת הזן, שניה ברכת הארץ, שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב. בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה (בנין ירושלים). ואומר קדושת היום באמצע. ולרבי אליעזר אם רצה אומרה בנחמה, רצה אומרה בברכת הארץ, רצה אומרה בהטוב והמטיב. ולחכמים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד, ואם אמרה בברכה אחרת מחזירין אותו. (אבל לת"ק, אין מחזירין אותו בדיעבד).

מנין לברכת המזון מן התורה - לת"ק שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת' זו ברכת הזן, 'את ה' אלקיך' זו ברכת הזמון, 'על הארץ' זו ברכת הארץ, 'הטובה' זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר 'ההר הטוב הזה והלבנון'. 'אשר נתן לך' זו הטוב והמטיב. לרבי 'ואכלת ושבעת וברכת' זו ברכת הזן, וברכת הזמון למדים מ'גדלו לה' אתי', 'על הארץ' זו ברכת הארץ, 'הטובה' זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר 'ההר הטוב הזה והלבנון', הטוב והמטיב ביבנה תקנוה.

ומנין שצריך ברכה לפניו - לת"ק מקל וחומר, אם כששבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן. לרבי שנאמר 'אשר נתן לך', משנתן לך. לרבי יצחק שנאמר 'וברך את לחמך ואת מימך', אל תקרי 'וברך' אלא 'וברך', ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו. לרבי נתן שנאמר 'כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקראים'.

ועל כתוב זה יש לשאול למה היו מאריכות כל כך בדבריהם? י"א לפי שהנשים דברניות, וי"א כדי להסתכל ביפיו של שאול, וי"א לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, ששאול היה נוטל את השררה משדיבר שמואל אליו, ואורך דברים עיכב לפי שעה.

ברכת התורה מנין? לרבי ישמעאל - מקל וחומר על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כל שכן. לרבי חייא בר נחמני משום רבי ישמעאל - שנאמר 'על הארץ הטובה אשר נתן לך', ולהלן נאמר 'ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה וגו'. לרבי יהודה בן בתירה שנאמר 'טובה' 'הטובה', טובה זו תורה, וכן הוא אומר 'כי לקח טוב נתתי לכם', הטובה זו בנין ירושלים, וכן הוא אומר 'ההר הטוב הזה והלבנון'.

כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה - שנאמר 'אשר נתן לך ה' אלקיך', דיינך בכל דין שדנך, בין מדה טובה ובין מדה פורענות.

דף מ"ט ע"א

בברכת הארץ צריך שיזכור ברית ותורה - ויקדים ברית לתורה, שתורה ניתנה בשלש בריתות וברית ב"ג. ויאמר בה הודאה תחלה וסוף, והפוחת לא יפחות מאחת, וכל הפוחת מאחת הרי זה מגונה.

כל שאינו אומר בברכת הארץ ברית ותורה, וכן ארץ חמדה טובה ורחבה, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו. ולרב חננאל בשם

רב אם לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא, ברית לפי שאינה בנשים, תורה ומלכות שאינן לא בנשים ולא בעבדים. רב ששת הקפיד על רב חסדא שעשה כדברי רב, הואיל ושאר אמוראים אין סוברים כמותו.

י"א שהטוב ומטיב צריכה מלכות לפי שהיא מדרבנן, ואינה סמוכה לחברתה. וי"א שא"צ מלכות, שהיא מן התורה וסמוכה לברכת הארץ.

כל החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ ומושיע את ישראל בבונה ירושלים - י"א שהוא בור. ולרבי יוסי ברבי יהודה אם בא לחתום מושיע ישראל ולא חתם בונה ירושלים יצא, שתשועת ישראל היא בנין ירושלים. ריש גלותא פתח בונה ירושלים באחת, שלא אמר רחם ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך אלא אחת מהן, וחתם בשתיים מושיע ישראל ובונה ירושלים. ולרבי אין חותמין בשתיים, שאין עושיין מצוות חבילות.

להלכה פסק רב ששת - שאם פתח ברחם על עמך ישראל חותם במושיע ישראל, ואם פתח ברחם על ירושלים חותם בבונה ירושלים. ולרב נחמן אפילו אם פתח ברחם על ישראל חותם בבונה ירושלים, שנאמר 'בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס', אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס.

בברכת על הארץ ועל המזון - אין משום חתימה בשתיים (לרבי שאין חותמין בשתיים), שמברך על הארץ שמוציאה מזון, וכן על הארץ ועל הפירות, וכן מקדש ישראל והזמנים או ראשי חדשים, שישראל מקדשין את הזמנים ור"ח. וגם מה שאומרים 'מקדש השבת וישראל והזמנים', אחת היא, שמברך להקב"ה שמקדש השבת והזמנים, ואין דומה למושיע ישראל ובונה ירושלים ששני דברים הם.

הטוב והמטיב - לרבי יוחנן צריכה שתי מלכויות (כגון אבינו מלכנו וכו') המלך הטוב וכו'). י"א אחת בשבילה, ואחת בשביל בונה ירושלים, אבל בשביל ברכת הארץ א"צ מלכות, שברכה הסמוכה לחברתה היא, ובונה ירושלים צריכה הואיל והזכיר בה מלכות בית דוד, אין ראוי שלא יזכיר בה מלכות שמים. וי"א שצריכה שתי מלכויות חוץ משלה, בשביל ברכת הארץ ובונה ירושלים.

טעה ולא הזכיר של שבת בברכת המזון, ועדיין לא פתח הטוב והמטיב - אומר: ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך מקדש השבת. טעה ולא הזכיר של יום טוב אומר: ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון, ברוך מקדש ישראל והזמנים. טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר: ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון. ונסתפקו אם מזכיר בה שמחה או לא, ואם חותם בה או לא, ואם רב גידל אמרה משמו של רב או מעצמו.

ואם כבר פתח בהטוב והמטיב - חוזר לראש.

דף מ"ט ע"ב

טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה - מחזירין אותו. לא הזכיר בברכת המזון - בחול, אין מחזירין אותו, לפי שהתפילה חובה היא, אבל ברכת המזון אם רוצה אוכל ואם רוצה אינו אוכל. ובשבתות וימים טובים שהסעודה חובה היא, מחזירין אותו גם בברכת המזון (אם כבר פתח בהטוב והמטיב).

כמה יאכל ויתחייב בברכת המזון? לרבי מאיר כזית ולרבי יהודה כביצה.

ההולך לשחוט פסחו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו - אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער, ואם לאו יטבל בלבו. וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שהיה בידו בשר קדש, ונפסל ביציאתו מחוץ לחומה - אם עבר צופים שורפו במקומו, ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. עד כמה הם חוזרים? לרבי מאיר כביצה, ולרבי יהודה בכזית.

לרבי יוחנן מחליפים את השיטה באחת מן המחלוקות הנ"ל - שלא יסתרו דברי רבי מאיר ורבי יהודה. ולאביי א"צ להפוך, שבברכת המזון נחלקו בדרשה, ר"מ דורש 'ואכלת' זו אכילה, 'ושבעת' זו שתייה, ואכילה בכזית. ורבי יהודה דורש 'ואכלת ושבעת', אכילה שיש בה שביעה, והיא כביצה. ולענין חזרה נחלקו בסברא, רבי מאיר מדמהו לשיעור טומאה, ורבי יהודה מדמהו לשיעור איסורו.

כיצד מזמנין? בשלשה אומר נברך, בשלשה והוא אומר ברכו, בעשרה אומר נברך אלקינו, בעשרה והוא אומר ברכו.

לרבי עקיבא אין חילוק בין עשרה לעשרה רבוא - וכמו שמצינו בבית הכנסת שאחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה'. (ולרבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך). ולרבי יוסי הגלילי מברכים לפי רוב הקהל - שנאמר 'במקהלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל'. ולפיכך, במאה הוא אומר נברך ה' אלקינו, במאה והוא אומר ברכו. באלף אומר נברך ה' אלקינו אלקי ישראל, באלף והוא אומר ברכו. ברבוא אומר נברך ה' אלקינו אלקי ישראל אלקי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו, ברבוא והוא אומר ברכו. וכענין שהמזמן מברך כך עונים אחריו, ברוך ה' אלקינו אלקי ישראל אלקי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו.